

IZGRADNJA SVJETSKE ZAJEDNICE — OBAVEZAN PUT MIRA

Marin Srakić

UVOD

»Kada netko ozbiljno razmišlja o uvjetima pravednoga i trajnoga mira, očito mu prvo padne na pamet pitanje ideje nadnacionalne organizacije narodā. Nikome nisu nepoznate zapreke koje, danas više negoli neposredno nakon pobjede, niču pred ostvarenjem takve ideje. U ovom času takva je nadnacionalna svjetska organizacija izvan područja mogućnosti. Ipak jedan filozof bi izdao svoju dužnost kad ne bi dodao da je takva stvar, danas doduše nemoguća, ipak potrebna i da se bez nje ne bi mogla ni zamisliti izgradnja pravednoga i trajnoga mira.«¹ Te je riječi izgovorio J. Maritain 1948. godine. Danas, četrdeset godina poslije toga, možemo ih samo potvrditi i dodati da bi nam govor o miru ostao apstraktan i preopćenit s lijepim nakanama a slabim plodovima, kad bi se zanemarila konkretna međunarodna akcija i kad se ne bismo osvrtnali na postojeće svjetske organizacije. Ne bi bila dovoljna neka filozofska ili kulturna vizija pitanja koja bi ostavila po strani svagdašnji praktični rad. Još više, to je pitanje preraslo interes pojedinca i nacije i postalo opće, svjetsko; za njega moraju dati svoj doprinos svi, i vizionari pacifisti i diplomati realisti. Nije dovoljno vikati: »Ne više rata, nikad više rata! Mir, mir neka vodi sudbinu naroda i čitavog čovječanstva.«² Nije dovoljno niti nešto raditi; treba zajednički raditi; štoviše, organizirano raditi pod vodstvom svjetskog »nadleštva koje bi bilo kadro uspješno djelovati na pravnom i političkom području.«³ U naše vrijeme to je nadleštvo Organizacija Ujedinjenih Naroda (OUN), zajedno s drugim općim ili regionalnim forumima i strukturama bez kojih je pravedan i trajan mir nezamisliv.

U ovom prilogu želimo dati kratki pregled onoga što je Crkva u teoriji i praksi ponudila svijetu u izgradnji svjetske zajednice od vremena pape Leona XIII. do isključivo pape Ivana Pavla II, osobito u svojoj nauci izraženoj na Drugom vatikanskom koncilu. Papi Ivanu Pavlu II. i novijem biskupskom učiteljstvu posvetit ćemo poseban prilog.

I. PREMA ZAJEDNICI NARODA

Potkraj srednjega vijeka papinski autoritet i carska vlast kojima je bilo povjereno čuvanje kršćanskog mira u Evropi nisu uspijevali, u novonastalim prilikama, sačuvati ravnotežu te izbjeći sukobe s mladim nacionalnim državama. Proces stvaranja međunarodnog mira koji je neprekidno

¹ J. Maritain, *Discours pour l'ouverture de l'Assemblée de l'U.N.E.S.C.O. à Mexico*, u *Documentation Catholique* (DC) 51, 1948, 140.

² Govor pape Pavla VI. Ujedinjenim narodima, u *Glasu Koncila* 4, 1965, 20, 4.

³ *Ondje*, str. 3.

postojao kroz cijelu povijest od XVI. st. do naših dana tekao je u dva smjera. Prvo, zastupnici apsolutizma koji su svakoj državi priznavali apsolutni suverenitet htjeli su uspostaviti mir koji bi bio u potpunoj opreci s iskustvom kršćanskog mira srednjeg vijeka pomoću »prisilnog« jedinstva. Badava, autoritetom vladarâ nije se mogao učvrstiti mir. Štoviše, to je dovelo do iskrivljenja tradicionalne teorije »de bello iusto« (o pravednom ratu), prema kojoj je sada rat postao nekom vrstom nastavka politike odnosno diplomacije među državama. Iako se zvao »ultima ratio regum«, rat je postao jednim od redovitih odnosa među državama.⁴ Samo su neki filozofi, pravници, državnici i teolozi bili uvjereni da se pravi mir može izgraditi općim autoritetom koji bi vrnjedio za sve narode. Među njima u tom pogledu isticali su se npr.: Erazmo, de Vitoria, Taparelli, Leibnitz, Kant, Fichte, Juraj Podjebratski, Dubois, Sully, abbé de Saint-Pierre, Saint Simon, Dante, Toma More, W. Pen, J. Bentham.⁵

U prošlom stoljeću spomenuti proces krenuo je drugim putem, tj. putem međunarodnih saveza i udruženja.⁶ Prva društva ustanovili su radnici da se zaštite od poslodavaca i veleposjednika. Među njima valja istaknuti »Internationale«, zatim »Međunarodne konfederacije kršćanskih sindikata« (Confederations Internationales des Syndacats chretiens). Bilo je doduše i prije državnih političkih saveza, npr. Sveta Alijansa, ali su ih njihovi osnivači mogli razvrgnuti u svako doba bez odgovornosti prema nekom svjetskom nadležstvu, osobito ako su državnici ograničavali apsolutni autoritet.

1. Liga naroda

Tek nakon prvog svjetskog rata stvorena je prva politička svjetska organizacija zvana Liga naroda (ili Društvo naroda),⁷ čiji članovi nisu bili kraljevi ili carevi nego sami narodi. Liga naroda ostvarenje je duge i složene povijesti političke misli rijetkih pojedinaca koji su odavna sanjali, priželjkivali i predlagali da se uspostavi svjetska juridička organizacija. Njezina Povelja određuje joj i svrhu: »promicati međunarodnu suradnju i mir te podržavati sigurnost država bez pribjegavanja k oružju«; »smanjenje naoružanja« (čl. 8); »zaštita protiv agresora« (čl. 10); »miroljubivo rješenje sukoba« (čl. 12, 13, 15). Ustanovom te organizacije započela je ozbiljna izgradnja zajednice naroda, tada su naime prvi put udruženi narodi pokušali međunarodne sukobe rješavati mirnim putem i to na svjetskom planu i prvi put se čulo u nekom pozitivnom pravu o »dopuštenim« i »nedopuštenim ratovima«.⁸ Zatim, s jedne strane, pri-

⁴ Usp. B. K. Von Clausevitz, *Vom Kriege*, izd. fr. *De la Guerre*, Paris 1955, str. 51 i 67.

⁵ Usp. R. Coste, *Morale internationale*, Desclee, Paris New York 1964, str. 220.

⁶ Usp. R. Bosc, *La société internationale et l'Église*, t. I, Paris 1961, str. 255.

⁷ Usp. A. Giannini, *Società delle Nazioni*, u EC 11, 1953, 859—863: *Nazioni, Società delle, u En I 24, 1834, 473—475. — Liga naroda (Društvo Naroda), u Enciklopedija Leksikografskog Instituta, sv. IV, Zagreb 1959, 596. — R. Coste, nav. dj., str. 219—223, 232—333. — C. A. Colliard, *Institutions internationales*, 2. izd., Paris 1963.*

⁸ Usp. L. Le Fur, *Precis de droit international public*, 3. izd. Paris 1937, br. 882. — L. Delbez, *Manuel de droit international public*, Paris 1948, str. 280 sl.

znaje se pravo na (zajedničku) zakonitu obranu, a s druge strane, u slučaju tzv. »ofenzivnog rata« ne priznaje se potpuna sloboda pojedinoj državi da samovoljno odlučuje, nego se traži dovoljno teški razlog (*causa iusta*) što ga određuje sama Povelja Lige. Konačno, ta je organizacija stimulirala razne paktove i konvencije koji su utirali put prema još savršenijoj organizaciji, kao što su npr. pakt u Locarnu (1925) i pakt zvan Briand-Kellogg (1928).

Liga naroda sretno je uspjela razriješiti brojne sukobe, kao što su oni između Litve i Poljske (1920), Njemačke i Poljske (1921), Finske i Švedske (1921), grčko-bugarski sukob te englesko-turski, pa sukob između Kolumbije i Perua (1933—1935). No posve je promašila i doživjela neuspjeh u talijansko-grčkom sukobu (1923), kinesko-japanskom (1931—1932) i talijansko-etioopskom (1935—1936). Svima su poznati neuspjesi s obzirom na građanski rat u Španjolskoj te u vezi s Hitlerovom agresijom.⁹

Usprkos najboljim namjerama ta je organizacija imala svojih nedostataka, od kojih su neki uočljivi na prvi pogled. Njezine članice načelno su zastupale apsolutni suverenitet svake države, što je uključivo priznato i u samom njezinom statutu kojem pojedine države nisu bile strogo vezane odlukama Vijeća (čl. 15, 8); zatim, svaka je država mogla bez ikakvih posljedica napustiti Ligu, što se stvarno i događalo za kratko vrijeme njezina postojanja. Ni sankcije protiv narušitelja međunarodnog mira nisu bile od koristi. Čak je i Povelja navela sedam razloga u ime kojih jedna država može drugoj najaviti rat, čak i ofenzivni,¹⁰ tako da se neuspjesi mogu direktno pripisati i samoj Povelji Lige naroda, a ne tek mentalitetu i povijesnim prilikama. Neki tvrde, ne bez razloga, da je i zbog nebudnosti i nedjelotvornosti te organizacije došlo do drugog svjetskog rata za vrijeme kojeg je sazrela ideja da se ustanovi nova svjetska organizacija na čvršćim temeljima, što se i ostvarilo u Organizaciji Ujedinjenih Naroda.¹¹

2. Organizacija Ujedinjenih naroda

»Mi, narodi Ujedinjenih naroda, odlučni da spasimo buduće naraštaje od užasa rata, koji je dva puta u toku našega života nanio čovječanstvu neizrecive patnje, (...) pa u tu svrhu da budemo snošljivi i da živimo zajedno u miru kao dobri susjedi, da ujediniimo svoje snage za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti, da prihvatimo načela i da uvedemo načine koji jamče da se neće upotrijebiti oružana sila osim

⁹ Usp. R. Coste, *nav. dj.*, str. 220.

¹⁰ Usp. D. S. Constantiopoulos, *Les raisons de la crise du Droit de la guerre u Jahrbuch für Internationales Recht*, sv. 7, 1957/58, str. 23.: »Liga naroda nije zabranila svaki rat. Guggenheim je u svome zapaženom djelu o »kolektivnoj sigurnosti i pitanju neutralnosti« pronašao sedam slučajeva rata koji se prema proceduri povelje mogu najaviti kao dopušteni ratovi«.

¹¹ Usp. A. Messineo, *Organizzazione delle Nazioni Unite*, u EC 9, 1952, 280—284. — 1964. 255—257. — R. Coste, *Le problème du droit de guerre dans la pensée de Pie XII*, str. 398—402; Isti, *Morale internationale*, str. 233—251, — Ch. Chaumont, *L'Organisation des Nations Unies*, Paris 1959.

ako je to u općem interesu... odlučili smo da združimo svoje napore za ostvarenje tih ciljeva» (Povelja OUN).

Iz te Povelje nazire se novi duh u međunarodnom životu. U nekoliko slijedećih članaka pojedinačno je istaknuta njezina zadaća: pružati opću zaštitu narodima i miroljubivim sredstvima stišavati svađe (npr. čl. 1). Dopusštena je samo »privremena samoobrana: »Ništa u ovoj Povelji ne dira u prirodno pravo individualne ili kolektivne samoobrane u slučaju oružanog napadaja na kojega člana Ujedinjenih naroda sve dok Vijeće sigurnosti ne poduzme mjere potrebne za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti« (čl. 51). No između ostalog poteškoća još i danas postoji, kad treba definirati agresiju, jer to najčešće ovisi o ideološkoj ili blokovskoj postavci zainteresiranih strana. Za sada na Vijeće sigurnosti spada da u pojedinom slučaju odredi, da li je u pitanju prava agresija.

Bez sumnje, OUN je mnogo savršenija i uspješnija od Lige naroda. Dok je ova bila ponajviše i gotovo isključivo organizacija evropskih zemalja koja je rješavala vrlo ograničeni broj slučajeva, u OUN su učlanjeni gotovo svi narodi svijeta. Iako nema smisla uspoređivati Ligu naroda s Ujedinjenim narodima i obratno, ipak to može biti određeni pokazatelj. Neuspjeha je bilo i s jedne i s druge strane. Ujedinjeni narodi nisu uspjeli spriječiti stvaranje političkih blokova i hladnog rata, nisu uspjeli predusresti oružane sukobe među samim članicama. »Dugotrajna paraliziranost Vijeća sigurnosti, neposlušnost prema preporukama tog organa, a još više prema mnogim rezolucijama Opće skupštine, te — što tu organizaciju dovodi najbliže potpunoj katastrofi — oružane borbe između samih članica Ujedinjenih naroda, opravdavaju crna predviđanja.«¹² Ujedinjeni narodi ni danas ne uspijevaju nametnuti svoju volju u težim slučajevima, poglavito kad su zainteresirane strane USA i SSSR, pa se dobiva dojam da se svjetska politika odvija izvan dometa te organizacije.¹³ Međutim, i činjenica da Ujedinjeni narodi dulje žive negoli Liga naroda već nešto znači. Mora se priznati da su i Ujedinjeni narodi zaslužni da je nestalo uvjerenja kako je »rat imanentni, trajni, neuništivi element i sadržaj povijesti ljudskog društva.«¹⁴ U procesu izgradnje međunarodnog mira i izgradnje zajednice naroda Ujedinjeni narodi sa svojim organima, agencijama i drugim specijaliziranim institucijama dali su obilježje našem vremenu. »A ako bi budući razvoj bio suprotan tome da Ujedinjeni narodi budu sve više univerzalna organizacija čitave međunarodne zajednice, te ako bi došlo do formalne likvidacije, i u tom bi slučaju, samim svojim nestankom, svojim neuspjehom, Ujedinjeni narodi odigrali golemu ulogu u razvoju međunarodnih odnosa i organizirane međunarodne zajednice.«¹⁵

»Leteći ambasador« Vatikana msgr. Cheli u jednom je razgovoru rekao: »Za mene je OUN 'neko ogledalo' na kojem se odražava u malome ono što se događa u međunarodnom društvu: ako je u svijetu popuštanje,

¹² V. Ibler, *U povodu trećeg izdanja, u Povelja Ujedinjenih Naroda*, Narodne Novine, Zagreb 1976, str. 10.

¹³ Usp. R. Coste, *Morale internationale*, str. 229 sl.

¹⁴ V. Ibler, *nav. čl.*, str. 11.

¹⁵ *Onđe*, str. 14.

popuštanje je i tamo. Ako je napetost, napetost je i u Ujedinjenim narodima koji dosljedno malo mijenjaju...«. Na pitanje, treba li usprkos krizi i poremećenom djelovanju sačuvati OUN, sugovornik je odgovorio: »O tome treba ponovno pročitati poruke Pavla VI, od listopada 1964, i poruke Ivana Pavla II, 15 godina poslije, u kojima se Ujedinjeni narodi nazivaju »obvezatnim putem mira«. Usprkos svojim ograničenostima OUN je potrebna i to će uvijek biti, jer svijet postaje sve međuovisniji i pitanja sve općenitija. Treba je učvrstiti, bez obzira na blokove i napetosti među vladama.«¹⁶

II. POTREBA IZGRADNJE ZAJEDNICE NARODA U CRKVENIM DOKUMENTIMA OD PAPE LEONA XIII. DO IVANA XXIII.

1. Leon XIII. (1878—1903)

U doba pape Leona XIII. nije postojala neka međunarodna politička zajednica tipa Lige naroda ili Ujedinjenih naroda, pa je on više isticao potrebu međunarodnih susreta, kongresa i konvencija. Kad je ruski car Nikolaj II. preko grofa Mihajla Muravjeva predložio da se sazove međunarodna konferencija o izbjegavanju rata i o miroljubivim rješenjima sukoba, papa je objeručke prijedlog prihvatio i podržao.¹⁷ U jednom pismu što ga je u njegovo ime uputio kardinal Rampolla grofu Muravjevu stoji: »U međunarodnoj zajednici država nedostaje sistem zakonskih i moralnih sredstava koji bi trebalo uspostaviti da se sačuva pravo svakoga. I zato ne preostaje drugo nego odmah pribjeći sili... Izgleda da je institucija posredovanja i arbitraže najprikladnije sredstvo i u svakom pogledu odgovara aspiracijama Svete Stolice.«¹⁸ Prema njegovu mišljenju međunarodni kongresi i konferencije, kao i konvencije, trebale bi zaustaviti trku u naoružanju i »racionalizirati« ratni teror te zabraniti »upotrebu modernog oružja koje sve više dobiva zastrašujuću snagu.«¹⁹ Kao što je poznato, međunarodna konferencija je održana u Haagu, u Nizozemskoj, 1899. godine. I sam je papa namjeravao prisustvovati tom skupu, ali nije mogao zbog protivljenja talijanske vlade.

2. Benedikt XV. (1914—1922)

Pontifikat pape Benedikta XV. obilježen je strahotama prvog svjetskog rata. Iz tog vremena ilustrativna je njegova pobudnica *Dès le debut*, od 1. kolovoza 1917. godine, u kojoj je osim ocjene tog »beskorisnog pokolja« dao i konkretne prijedloge zaraćenim stranama kako bi se riješio sukob: »Stoga pravedan dogovor svih o simultanom i uzajamnom smanjenju oružja prema normama i jamstvima što ih treba postaviti, uz nužno i dovoljno održanje javnog reda u pojedinim državama; a mjesto oružja arbitražna institucija sa svojom uzvišenom pomirljivom za-

¹⁶ »Stampa-Sera«, br. 206, ponedjeljak 4. kolovoza 1986.

¹⁷ Usp. P. Leon XIII, *Auspiciandae celebritatis*, dne 14. prosinca 1888, u AAS 29, 1900, 322—323. — Y. De La Briere, *L'Organisation internationale du monde contemporaine et la papauté souveraine*, Paris 1924, str. 257—281.

¹⁸ G. Goyau, *Leon XIII*, u *DThC IX*, k. 358.

¹⁹ P. Leon XIII, *Revedere qui oggi*, 11. travnja 1899, u AAS 29, 1900, 67—68.

daćom, prema normama koje treba uglaviti i sankcijama koje treba primijeniti prema državama koje bi zatražile pomoć ili bi podvrgle pitanja međunarodnom sudu...; isti duh jednakosti i pravde morat će voditi proučavanje svih drugih teritorijalnih i političkih pitanja, poimence onih koja se odnose na ustrojstvo Armenije, balkanskih zemalja...²⁰ Reakcija na tu pobudnicu bila je negativna, kleventnička, reklo bi se i bestidna, i sam se papa potužio na to u pismu biskupima Lombardije²¹ i nadbiskupu Quebeca,²² uz opasku da je krivo shvaćen i da se njegove riječi zlonamjerno tumače. Međutim, poštena analiza pobudnice, zatim svih papinih nastupa i nastojanja, potvrđuje da je sve to poslužilo za podlogu pri stvaranju Lige naroda i preustrojstvu Evrope.²³ Godinu dana poslije izrazio je nadu da će »opća sloga« ujediniti »narode u uspješan savez na dobro svih.«²⁴ Bila je to očita aluzija i ohrabrenje projektu Lige naroda koji je bio opće prihvaćen, a kojemu je glavni promotor bio predsjednik USA Wilson.

Pred kraj pontifikata Benedikt XV. je izdao drugi važan dokumenat, encikliku *Pacem Dei munus*, dne 23. svibnja 1920, dakle u vrijeme kad je Liga naroda pravila svoje prve nesigurne korake. U njoj papa između ostalog preporučuje: »Veoma je poželjno da sve države uklonivši svako sumnjičenje srastu kao u jedno udruženje i kao u jednu obitelj, u jednu ruku, da sačuvaju svoju slobodu, a u drugu ruku, da se sačuva poredak u ljudskom društvu. Da valja sklopiti ovakvo udruženje narodā potiče nas, da mimoideemo ostalo, pače poznata nužda, da se mora svim silama poraditi oko ukidanja ili smanjenja vojnih troškova, kojih ogromni teret države već ne mogu podnositi, zatim oko toga, da više ne bude tako pogubnih ratova, ili barem da se ova pogibao odbije što dalje i da se svakom narodu uz samostalnost sačuva u pravednim granicama i cjelovitost njegovog teritorija.«²⁵ Da takvo društvo nije nemoguće ustanoviti, veli papa, svjedoči povijest kršćanske Evrope srednjega vijeka koja je uz pomoć Crkve sačuvavši mnogostruke i velike razlike među narodima ipak relativno sretno živjela u »zajednici naroda«.

Poznavatelji tadašnjih prilika izjavljuju da bi si čovječanstvo prištedjelo mnogo zala, da se odvažno angažiralo u tim planovima što ih je zacrtao »jedan od najnepriznatijih ali i najperspektivnijih papa u povijesti papinstva«, tj. Benedikt XV.²⁶

3. Pio XI. (1922—1939)

Papa Pio XI, zadojen idejama filozofa L. Taparelli d'Azeglija i njegov oduševljeni »učenik«, sa simpatijama je pratio djelovanje Lige naroda

²⁰ Usp. P. Benedikt XV, *Dès le debut*, 1. kolovoza 1917, u AAS 9, 1917, 417—420.

²¹ Usp. ASS 10, 1918, 273—275.

²² Usp. AAS 10, 1918, 449.

²³ Isti, *Dopo gli ultimi*, 8. studenog 1918, u AAS 10, 1918, 478—479.

²⁴ *La Patrie et la Paix* (Cathedra Petri), Textes pontificaux traduits et commentés par Y. De La Brière et M. P. Colbach, Paris 1938, str. 107.

²⁵ P. Benedikt XV, *Enciklička poslanica*, u *Glasnik biskupije bosanske i srijemske* 48, 1920, 22 i 23, 91.

²⁶ Usp. W. D. Ormesson, *Discours de reception à l'Academie française*, u DC 54, 1957, 547.

i poduzeo sve da se ostvari ideal koji bi trebao prožeti međunarodne odnose: ljubav prema miru, smisao bratstva i svjetske solidarnosti, volja za pravdom, priznavanje naravnog prava. On nije prestajao žigosati zastranjenja pretjeranog nacionalizma, nacizma i komunizma, koji su, svaki sa svog stajališta dopuštali i zastupali zakon džungle.²⁷ Pio XI. je naglašavao da se svijet mora obnoviti iznutra, jer je bio uvjeren da se mir ne može steći ni sačuvati samo tehničkim sredstvima ili pukim vanjskim uređenjem. Mir »na papiru« nije sadržaj ljudskih težnja niti je mir što ga je Krist obećao i dao, to je mir koji često postaje »oružani mir«, a zna se pretvoriti i u otvoreni rat.²⁸ Nije dovoljna politička uredba (poredak) nego istovremeno valja uspostaviti svjetske institucije, ekonomske i kulturne, kao osnove koje se u međunarodnim miroljubivim odnosima ne mogu ničim zamijeniti.²⁹

Česti neuspjesi Lige naroda bili su dokaz da svjetsko javno mnijenje još nije sazrelo da prihvati neku svesvjetsku organizaciju i, ujedno, izraz nevjericе većine državnika. Pio XI. nije posustao, naprotiv, u enciklici *Studiorum ducem*, od 29. lipnja 1923, preporučio je dublji studij naučavanja Tome Akvinskoga, o kojemu i govori enciklika, »napose o pravu narodā i zakonima koji ravnaју međunarodnim odnosima, jer se tu nalazi temelj istinskog društva naroda.«³⁰ U enciklici pak *Quadragesimo anno*, od 15. svibnja 1931, insistirao je da se ustanovi svjetska ekonomska organizacija: »Štoviše, vrlo je prikladno da razni narodi složnim silama i naporima nastoje razboritim ugovorima i institucijama unaprijediti neku sretnu suradnju država, budući da su na gospodarskom području narodi većinom ovisni jedni o drugima i upućeni na međusobnu pomoć.«³¹

Za vrijeme Pija XI. sklopljen je i Konkordat između Vatikana i Italije (1929), koji je postavio četiri temeljna načela: Sveta Stolica ima suverenitet na međunarodnom planu; ona se ne želi miješati u ovozemna međudržavna suparništva; ona je slobodna intervenirati kao posrednik ili sudac u svim sporovima kad njezinu mirovnu misiju zatraže sve zainteresirane strane; njoj je zajamčena sloboda djelovanja na moralnom i duhovnom polju. Kasniji događaji dali su pravo tom lucidnom papi: odrekavši se zemaljskog suparništva, Papinstvo je dobilo na snazi i slobodi u međunarodnoj domeni, jer je tako moglo potpuno prihvatiti zadaću koja mu pripada kao duhovnom vođi čovječanstva.³²

4. Pio XII. (1939—1958)

Mnogo je toga utjecalo na to da je Pio XII. o svjetskoj zajednici govorio i opširnije i jasnije od svojih prethodnika. Vrijednost njegovog naučavanja sastoji se u načinu na koji je on primjenjivao tradicionalnu na-

²⁷ Usp. R. Coste, *Morale internationale*, str. 217.

²⁸ P. Pio XI, enciklika *Ubi arcano*, AAS 14, 1922, 676 sl.

²⁹ Isti, *Studiorum ducem*, 29. lipnja 1923, u AAS 15, 1923, 319; Enciklika *Quadragesimo anno*, u AAS 23, 1931, 207. — R. Coste, *nav. dj.*, str. 217.

³⁰ *Nav. mj.*, str. 319.

³¹ *Nav. mj.*, str. 207. — R. Coste, *nav. dj.*, str. 217.

³² Usp. R. Coste, *Le problème du droit de guerre dans la pensée de Pie XII*, str. 387.

uku o društvenoj zajednici, odnosno o državi na međunarodnu zajednicu naroda.³³ Da ne dođe do zabune, upozoravamo da u toj nauci valja dobro razlikovati pojam *opća zajednica* (communitas universalis) od pojma *svjetska (međunarodna) zajednica narodā* (communitas internationalis). Opća ljudska zajednica postoji od čovjekovih prapočetaka i nije podložna povijesnim mijenama. Naprotiv, svjetska zajednica naroda u određenom smislu počela se stvarati od XIV. stoljeća, kad su nastajale nove nacionalne države. Opća ljudska zajednica proizlazi iz trajne dispozicije ljudske naravi, a svjetska je zajednica plod i stjecaj (consursus) tih dispozicija s nekim posebnim povijesnim činjenicama modernog vremena.³⁴

Svjetska zajednica potrebna je ljudskom rodu u konkretnim prilikama da se ostvare ona dobra naravnog reda za kojima čovjek opravdano teži. Ta se zajednica temelji na jedinstvu, tj. na općoj zajednici koja ima jedinstveno *porijeklo, narav i svrhu*.³⁵

Jedinstvo porijekla. Ljudi su jedno (jedinstveni) ne samo zato što vuku porijeklo iz iste biološke vrste, nego i zato što svi proistječu iz istog stvaralačkog čina, jednog su Oca djeca, jednu obitelj sačinjavaju.³⁶ A budući da su članovi iste obitelji, imaju iste dužnosti i red.³⁷

Jedinstvo naravi. Svi su ljudi stvoreni na sliku Božju i svi obdareni istom razumskom naravi, zato su jednaki, i ne postoji nikakva rasna, nacionalna ili etnička prednost.³⁸ Ta ljudska narav, ista kroz tisućljeća, usprkos nebitnim rasnim razlikama i specifičnim prilikama vremena razvoja u pojedinim narodima, doista je temelj i naravnog prava i poticaj zajedničkog povijesnog razvoja.

Jedinstvo svrhe. Isto tako sve ljude povezuje zajednička naravna i nadnaravna svrha.³⁹ S oba stajališta svi ljudi imaju zajednički poziv. Zemaljska im je zadaća postići opće dobro svih naroda, napredak i blagostanje.⁴⁰ U nadnaravnom redu zajednička im je svrha Bog za kojega je sve stvoreno i u čiju se obitelj mora sabrati cijelo čovječanstvo.⁴¹

Jedinstvo ljudskog roda nipošto ne smijemo pobrkati s nepromjenjivošću i jednoobraznošću, naime iako postoji trostruko jedinstvo, ljudsko društvo se sastoji od raznih društvenih skupina, među kojima valja odrediti odnose, uostalom kao i među pojedincima, već prema različitim uvjetima vremena.

³³ Usp. R. Bosc, *La société internationale et l'Eglise*, sv. I, str. 357.

³⁴ Usp. J. Comblin, *Theologie de la paix*, sv. II, Paris 1961—63, str. 236.

³⁵ Usp. P. Pio XII, *Radioporuka*, od 24. prosinca 1951, u AAS 44, 1952, 10—11; isti, *Nagovor*, od 13. listopada 1955, u AAS 47, 1955, 767—768. — S. Troncarelli, *La comunità internazionale nel pensiero di Pio XII*, Roma 1967, str. 16—27.

³⁶ Usp. *Post* 1—3; *Dj* 17, 26—27.

³⁷ Usp. P. Pio XII, *Poruka Predsjedniku Trumanu*, dne 20. prosinca 1949, u *L'Osservatore Romano*, dne 24. prosinca 1949, str. 1.

³⁸ Usp. isti, enciklika *Summi Pontificatus*, u AAS 31, 1939, 427.

³⁹ *Ondje*, str. 427 sl.

⁴⁰ *Ondje*, br. 53.

⁴¹ *Ondje*, br. 27.

Po uvjerenju Pija XII. samo svjetska zajednica može osigurati nužna dobra za ljudski život, kao što su mir, sigurnost, pravednost i uzajamna pomoć. Sve do novijih vremena država se smatrala »savršenim društvom«, no u naše doba to može biti samo svjetska zajednica, jer nijedna država nije dovoljna samoj sebi. Uzajamna povezanost među državama i solidarnost nije nečije pronašasće nego postulat i naravni i moralni.⁴²

Pio XII. nije mimoišao ni vrlo važno pitanje oblika uređenja svjetske zajednice. On smatra da bi najdjelotvorniji oblik tog uređenja bila *federacija* (oblik saveza),⁴³ u koju bi ušle sve države slobodno i bez prisile.⁴⁴ jer se u takvoj zajednici jamči ograničeni suverenitet svake države. Ta bi federacija trebala imati — »uz pristanak sviju — organ vrhovnog autoriteta čija bi zadaća bila u korijenu ugušiti svaku opasnost od agresije i pojedinačne i zajedničke.«⁴⁵ Tako bi nestalo »ovisnosti« države od drugoga i tako bi se povećala »uzajamna ovisnost« (međuovisnost) između velikih i malih, bogatih i siromašnih, razvijenih i onih u razvoju.

U organizaciji svjetske zajednice treba izbjegavati dvije krajnosti, tj. ustanovu nekog »okruglog stola« odnosno neku vrstu konfederacije država kojoj bi funkcioniranje slabili »ekvalitarizam« i diplomacija te ustanovu »naddržave« koja bi apsorbirala sve države, a koja ne bi mogla ispuniti časne zahtjeve raznih udruženja među kojima bi došlo do nesuglasica i napetosti.⁴⁶

Papa Pio XII. ističe da na svjetsku zajednicu spada da osigura vjerno održavanje konvencija i ugovora,⁴⁷ da predusreće i iskorjenjuje opasnosti od agresije,⁴⁸ da smanjuje naoružanje i sprečava sam rat,⁴⁹ da miri i posreduje među zaraćenim stranama.⁵⁰ Ostale zadaće te zajednice, kao što su ekonomsko⁵¹ i društveno⁵² područje, Pio XII. je stavio u drugi plan.

Za cijelo vrijeme svog pontifikata Pio XII. je nastojao u javno mišljenje ucijepiti osjećaj potrebe nadnacionalne svjetske organizacije. S pravom se može reći da je to bila jedna od glavnih njegovih briga. »Vaš pokret, gospodo — rekao je on jednoj skupini sudionika Kongresa Općeg pokreta za svjetsku konfederaciju — posvetio se ostvarenju efikasne svjetske političke organizacije. Ništa nije tako u skladu s tradicionalnom na-

⁴² Isti, *Božićna Radioporuka*, dne 24. prosinca 1955, u AAS 48, 1956, 31—33;

— *Božićna Radioporuka*, dne 24. prosinca 1944, u AAS 37, 1945, 18.

⁴³ Isti, *Nagovor*, dne 6. travnja 1951, u AAS 43, 1951, 279.

⁴⁴ Isti, *Božićna Radioporuka*, dne 24. prosinca 1944, u AAS 37, 1945, 19—20; — *Radioporuka prigodom slavlja u čast Kristofora Kolumba i Vilima Marcônija*, dne 11. listopada 1955, u AAS 47, 1955, 733—736.

⁴⁵ Isti, *Božićna Radioporuka*, dne 24. prosinca 1944, u AAS 37, 1945, 11.

⁴⁶ Usp. R. Coste, *Morale internationale*, str. 232.

⁴⁷ Usp. P. Pio XII, *Božićna Radioporuka*, dne 24. prosinca 1939, u *Discorsi e Radiomessaggi di Sua Santità Pio XII* (kasnije DR), Tipografia Poliglotta Vaticana, Citta del Vaticano, sv. I, str. 441 sl.

⁴⁸ Usp. isti, *Božićna Radioporuka*, dne 24. prosinca 1944, u AAS 37, 1945, 19.

⁴⁹ Isti, *Božićna Radioporuka*, dne 22. prosinca 1957, u AAS 40, 1958, 22—23; *Božićna Radioporuka*, dne 24. prosinca 1951, u AAS 44, 1952, 12—13.

⁵⁰ Isti, *Božićna Radioporuka*, dne 23. prosinca 1956, u AAS 39, 1957, 20.

⁵¹ Isti, *Nagovor Kongresistima svjetskog udruženja za poljoprivredne proizvode*, dne 10. lipnja 1953, u DR, XV, 200.

⁵² Isti, *Božićna Radioporuka*, dne 24. prosinca 1948, u AAS 41, 1949, 12—13.

ukom Crkve, niti prikladnije s njezinim naučavanjem o zakonitom ili nezakonitom ratu, posebno u današnjim prilikama. Treba dakle osnovati takvu organizaciju kad će ili prestati trka u naoružanju, ili će za desetak godina narodi propasti odnosno potpuno se iscrpiti.⁵³

Nije li bila utopija priželjkivati ustanovu efikasne svesvjetske organizacije? S tim u vezi Papa je izjavio: »Opća povijest kao neprekinuti slijed borbi za vlast može izazvati sumnju i da uspostava neke juridičke zajednice slobodnih država izgleda utopija. Ti su sukobi vrlo često izazvani željom pokoriti druge narode i proširiti područje vlastite moći ili potrebom braniti vlastitu slobodu i nezavisnost vlastite egzistencije.«⁵⁴ I Pio XII. pozvao se na iskustvo kršćanskog srednjeg vijeka kao pokušaj i relativno dobar uspjeh tog pokušaja. U našem stoljeću potpuni neuspjeh Lige naroda i žalosna iskustva prvih godina Ujedinjenih naroda u koje su se polagale velike nade pokazuju nemoć da se otklone strahovite opasnosti. Nikad čovječanstvo nije izgledalo tako podijeljeno i nikad tako malo spremno surađivati na djelu mira, podijeljeno u dva nepomirljiva bloka, jer se tu nije radilo samo o sukobu političkih i ekonomskih interesa, nego o dvije oprečne ideologije. Ipak i u to kritično vrijeme papa Pio XII. izrazio je svoje povjerenje i uvjerenje da kohezivne snage u čovječanstvu mogu nadvladati centrifugalne sile u čovjeku i postati podloga za osnutak međunarodnog tijela koje bi efikasno koordiniralo mirotvornu akciju. »Ovoga puta, naprotiv, to je volja predusresti sukobe koji prijete, volja koja vodi prema nadnacionalnoj juridičkoj zajednici; i praktično razmišljanje koje, sigurno, ima znatan utjecaj okrenulo se prema miroljubivim pothvatima; konačno, tehnološki razvoj možda može probuditi vjeru, skrivenu u duši i u srcu pojedinaca, u višu zajednicu ljudi, koju je zamislio Stvoritelj, a koja ima svoje korijene u jedinstvu njihova porijekla, naravi i svrhe.«⁵⁵

Naučavanje ovoga pape uvelike je pridonijelo općem crkvenu nauku o svjetskoj zajednici, iako moramo priznati nedostatke i granice njegova suda o stvarnim svjetskim prilikama. On je gotovo isključivo mislio na zla što su zadesila Evropu u drugom svjetskom ratu; on je pozdravio osamostaljenje azijskih i afričkih država od kolonijalne vlasti, no nije uočio poteškoće tog »novog« slobodnog svijeta kojemu su bila potrebna osnovna životna dobra. Vrlo često je Pio XII. govorio kao branič prava kršćana (katolika) i vjerske slobode općenito, iz čega su neki naprečac zaključili da bi i obrana vjerskih sloboda (Zapada) bio dovoljan razlog za treći svjetski rat.⁵⁶ Tek su njegovi nasljednici, s kojima započinje novo razdoblje, zajednicu narodâ promatrali u širem smislu, u okviru sveopćih prilika.

5. Ivan XXIII. (1958—1963)

Ta se širina uočava već u nastupima njegova prvog nasljednika pape Ivana XXIII, koji je često upozoravao na »socijalizaciju«, i to ne kao

⁵³ Isti, u DR, XIII, 33—34.

⁵⁴ Isti, u DR, XV, 484.

⁵⁵ Isti, u DR, XV, 484.

⁵⁶ Usp. G. Gundlach, *Die Lehre Pius XII vom modernen Krieg*, u *Stimmen der Zeit* 164, 1958/59, 1—5.

na neku nauku nego kao fenomen koji je nastao iz razvoja tehnologije koja je zahvatila suvremeno društvo. Taj razvoj paralelno se zbiva na socijalnom, pravnom i psihološkom području.⁵⁷

Ivan XXIII. je u svojim govorima i spisima, osobito u enciklici *Pacem in terris* (PinT), od 11. travnja 1963, isticao potrebu svjetske zajednice citirajući često svoje prethodnike. U spomenutoj enciklici posvetio je dva poglavlja međunarodnim pitanjima.⁵⁸ Danas je »razmjena dobara, misli i osoblja tako porasla«, »da pojedine države ne mogu odvojene od ostalih sretno doskočiti svojim probicima niti se uopće ne mogu usavršavati kako treba« (PinT, 130, 131). Da se to postigne, valja ustanoviti neko svesvjetsko nadležstvo, kojemu bi zadaća bila, u skladu s načelom subsidiarnosti, »pretesti i razriješiti pitanja koja se javljaju u vezi s općim dobrom, a tiču se gospodarskih, društvenih, političkih i kulturnih prilika« (PinT, 140). Kao što primjećujemo, Ivan XXIII. vlast i zadaću toga nadležstva ne svodi prvenstveno i isključivo na područje međunarodne sigurnosti nego ga proširuje.⁵⁹ Taj svjetski autoritet ne zamjenjuje državu nego priskače u pomoć njezinoj nemoći kako bi se rješila neka pitanja, kao što su koordinacija ekonomskog poslovanja, obrana i međunarodna sigurnost. Tko danas zauzima mjesto »savršenog društva«? Je li to svjetska država kojoj se povjerava neograničena vlast? Ili je to svjetski poredak i uređenje slobodarski shvaćeno u formi nekog »društva naroda«? Opće nadležstvo ne bi trebalo biti proširenje pojedinih država, jer je ono drugačije naravi. Isto tako teško je opće nadležstvo zamisliti kao zbroj nadležstava pojedinih država ili kao neki konsorcij. U oba slučaja sabiru se i udružuju organi vlasti, a samo društvo ostaje deformirano (PinT, 134—137).⁶⁰ To što je učinjeno ustanovom Organizacije Ujedinjenih Naroda i manjih Vijeća, kaže Papa, pozitivan je korak »k uspostavi pravno-političkog uređenja svesvjetske zajednice« (PinT, 144—145), ali je potrebna daljnja prilagodba njezinih ustrojstava i organa. Za Ivana XXIII. ta organizacija je »znak vremena« suvremenog razdoblja povijesti čovječanstva.

III. IZGRADNJA SVJETSKE ZAJEDNICE PREMA NAUCI DRUGOG VATIKANSKOG KONCILIA I PAPE PAVLA VI.

A. Drugi vatikanski koncil

1. Nastanak teksta

Da bismo mogli bolje shvatiti smisao nauke Drugog vatikanskog koncila o izgradnji svjetske zajednice naroda i uz nju usko povezanih pitanja, izložiti ćemo kratku povijest proglašenog teksta.

⁵⁷ Usp. P. Ivan XXIII, Enciklika *Mater et magistra*, u AAS 53, 1961, 471. — Usp. Jean XXIII, *Encyclique Mater et Magistra*. Traduction sur le texte latin officiel. Commentaire et index analytique par l'Action Populaire, ed. Spes, Paris 1965, str. 66 sl.

⁵⁸ Isti, enciklika *Pacem in terris*, u AAS 55, 1963, 279—296.

⁵⁹ Usp. P. Pio XII, *Božićna Radioporuka*, dne 24. prosinca 1948, u AAS 41, 1949, 12—13.

⁶⁰ Usp. Jean XXIII, encylique *Pacem in terris*, str. 130.

Prva redakcija teksta o kojoj se raspravljalo u koncilskoj dvorani, a govori o pitanju izgradnje zajednice naroda, sastavljena je u Zürichu 1964. godine. O tome se raspravlja u IV. poglavlju pod naslovom »Posebne zadaće što ih trebaju ispuniti kršćani našega vremena« i u V. Adneksu A) »Izgradnja mira«. ⁶¹ U toj i u slijedećoj redakciji, ⁶² o izgradnji svjetske zajednice govori se neposredno nakon kratkog uvoda i analize naravi mira a prije odsjeka koji nosi naslov »Izbjegavanje rata«. Nacrt je malo govorio o svjetskim institucijama, zapravo posvetio im je svega pet redaka i tome su s pravom prigovorili neki koncilski oci. ⁶³ Taj nedostatak ispravio je Adneks V, u br. 4—8, u kojem se potanko razglabalo o svrsi, temelju i pravu privatne osobe te pravu i zadaći političke zajednice u svesvjetskoj zajednici.

Shema je veću pažnju posvetila međunarodnoj suradnji na gospodarskom planu. Iako se tu prvenstveno govori o ekonomskom razvoju, nisu zanemareni ni drugi vidovi razvoja, kao što su duhovni, moralni, kulturni i društveni. Potpuni razvoj čovjek postiže samo onda ako jasno i stupnjevito postupa, i ako se vodi briga o cijelom čovjeku i o svim ljudima. Taj napredak ovisi o suradnji svih i svakog pojedinca. Opisan je ujedno i način postupka prema principu solidarnosti: »tamo gdje malakšu sile jednoga člana ljudskog roda, treba priskočiti u pomoć najbliža zajednica« (br. 24).

S pitanjem ekonomskog razvoja povezano je i pitanje porasta pučanstva (demografskog porasta), što ga Shema zove »teškim i složenim« pitanjem. I tu je tekst Adneksa širi i jasniji, on traži suradnju »kako na području odgoja, prehrambenih proizvoda, investicija, ekonomskog i političkog reda i, ako je potrebno, iseljavanja, tako i u znanstvenim istraživanjima« (br. 10).

U raspravama neki su oci prigovorili slabom i životnim prilikama neprimjerenom načinu govora tog odsjeka, ⁶⁴ drugi su zahtijevali da se tekst više osloni na nauku enciklike *Mater et magistra* Ivana XXIII. i da se jedno cijelo poglavlje posveti pitanju gladi i siromaštva. ⁶⁵ Drugi su opet tražili da se predlože efikasna rješenja prirasta pučanstva, ⁶⁶ a neki su konkretno predlagali da se to pitanje riješi slobodnom migracijom siromašnih naroda u bogatije krajeve svijeta. ⁶⁷ Najviše su oci insistirali da se ustanovi neko opće tajništvo, odnosno tijelo crkvene

⁶¹ Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum Secundum (SOCVC), *Schema de Ecclesia in mundo huius temporis*, Typis Polyglottis Vaticanis 1964, str. 28—30; isti, *Schema De Ecclesia in mundo huius temporis (Adnexa)*, Typis Polyglottis Vaticanis 1964, str. 48—53.

⁶² Isti, *Constitutio pastoralis De Ecclesia in mundo huius temporis*, die 28. Maii 1965, Typis Polyglottis Vaticanis 1965, str. 72—77.

⁶³ Usp. Msgr M. Rigaud, u *Les travaux du Concile. L'Église dans le monde d'aujourd'hui* (Schema XIII), u DC 61, 1964, 1862. — G. Caprile, *Il Concilio Vaticano II*, Terzo periodo, sv. IV, ed. »La Civiltà Cattolica«, Roma 1965, str. 354.

⁶⁴ Msgr J. Rupp, u *Les travaux du Concile. L'Église dans le monde d'aujourd'hui*, u DC 61, 1964, 1671.

⁶⁵ Msgr. L. Y. Ruiz, u G. Caprile, *nav. dj.*, str. 354.

⁶⁶ S. B. Maximos IV, *Les travaux du Concil. L'Église dans le monde d'aujourd'hui*, u DC 61, 1964, 1653.

⁶⁷ Usp. Msgr J. Rupp, *nav. mj.*

karitativne ustanove koje bi surađivalo sa Svjetskim vijećem Crkava i s međunarodnim institucijama kao što su FAO, UNESCO i, dakako, OUN.⁶⁸ Za vrijeme tog tekućeg zasjedanja Koncila predloženo je da se Shema doradi u skladu s prijedlozima i primjedbama. To je Mješovita potkomisija i učinila 1965. godina.⁶⁹

U novom tekstu veća je pažnja posvećena svjetskim institucijama i njihovoj zadaći u zajednici naroda, a ispušteno je ono što se odnosilo na pojedince i njihova prava, jer se o tome govori u poglavlju o osobi i ljudskoj slobodi. Već postojećim svjetskim institucijama priznate su zasluge, a i njihova potreba, no »valja ih usavršiti i osnažiti da budu sposobne uspostaviti suradnju koja postaje sve važnija i šira i da sve korisnije služe uspostavi mira među narodima (br. 92; 3).

U odlomku »O međunarodnoj suradnji na goporaskom području« umetnuti su neki dodaci o poretku i o njegovom sadržaju, a sve zato da tekst bude što jasniji.⁷⁰ Veća pažnja posvećena je narodima u razvoju koji taj razvoj moraju postići i vlastitim silama, ali i uz pomoć drugih (br. 93).

Na velike poteškoće naišli su sastavljači teksta kod izrade odlomka o prirastu pučanstva, najviše zato što su primjedbe i prijedlozi otaca bili kontradiktorni.⁷¹ Da se to pitanje riješi »bez otezanja«, traži se »opća solidarnost«, poglavito prema državama »trećega svijeta«, kojima treba pružiti prikladna sredstva, kako bi se povećala proizvodnja dobara, prikladan odgoj, razvoj poljoprivrede i institucija za suradnju« (br. 96—97).

U koncilskoj dvorani mnogo se raspravljalo o izbjegavanju rata, a o pitanju svjetske zajednice bilo je malo intervenata. Neki su oci govorili o dužnosti narodā prema svesvjetskom nadleštvu koje bi imalo prikladnu vlast. Da bi se to nadleštvo učvrstilo, trebalo bi odbaciti inerciju, kult apsolutnog suvereniteta pojedine države, pretjeranu ljubav prema vlastitom narodu, sebičnost, prezir prema svjetskoj zajednici, nedovoljan odgoj osjećaja pripadnosti cijelom svijetu.⁷² Drugi su opet zahtijevali da se jasnije naglasi veza između gladi, neimaštine, neznanja i rata, jer su neprestani uzroci rata nepravedna razdioba dobara i nedostatak ekonomske ravnoteže.⁷³

I prigodom četvrtog zasjedanja čula su se oprečna mišljenja o prirastu pučanstva. Neki su oci čak postavili pitanje nepromjenjivosti moralnih

⁶⁸ Usp. Kard. J. Frings i R. P. Mahon, u G. Caprile, *nav. dj.*, str. 341—344. — Usp. DC 61, 1964, 1671—1679.

⁶⁹ SOCVIS, *Constitutio pastoralis De Ecclesia in mundo huius temporis*, Typis Polyglottis Vaticanis 1965, str. 116—117.

⁷⁰ *Ondje*, str. 114: »Zato, kad je o jednoj ili drugoj točki nešto novo rečeno, čega u Shemi prije nije bilo, nije se išlo ni za čim drugim nego da obrada tako teškog pitanja bude što savršenija i razumljivija i da se na neki način usklade suprotni prijedlozi.«

⁷¹ *Ondje*, str. 115: »U br. 96—97, riječ je o porastu pučanstva, što sigurno spada u prikaz o svjetskoj zajednici. Prema želji nekih Otaca da bi se ta tema upotpunila uzeti su neki elementi iz Adneksa u kojima se to pitanje opširnije obrađivalo.«

⁷² Kard. P. E. Leger, u G. Caprile, *Il Concilio Vaticano II*, Quarto periodo 1965, sv. V, str. 172. — Usp. DC 62, 1965, 2075.

⁷³ Usp. Kard. L. E. Duval, u *Les travaux du Concile*, u DC 62, 1965, 2080.

načela koja se odnose na ograničenje poroda smatrajući da mi katolici zastupamo moralni dualizam. Ako su fleksibilna moralna načela koja vrijede za druga područja ljudskog života, zašto ne bi takva bila i ona moralna načela koja se odnose na spolni ili bračni život? Demografska eksplozija tako je teško pitanje, vele oni, da se mora hitno nešto poduzeti, no tradicionalna načela stvaraju zapreke u rješavanju tog pitanja.⁷⁴ Sasvim drugačije su izjave onih koji su smatrali da je Shema prihvatila mišljenje onih koji su zastupali da je superpopulacija neizbježna, zato su tražili da Koncil jasno proglasi nepromjeljivost moralnih načela i da se uzdrži od pesimističkih izjava koje su u opreci sa stvarateljskom božanskom mudrošću. Prihvatanje ograničenja poroda i njegovih sredstava moglo bi izazvati teške fizičke, psihičke, društvene i moralne posljedice.⁷⁵ Treća skupina je prigovarala da tekst o prirastu pučanstva uopće ne dotiče srž pitanja nego se zadovoljava samo time da predloži napredak novih tehnologija koje bi povećale urod prehrambenih proizvoda.⁷⁶ I opet se čuo zahtjev da se pri Svetoj Stolici ustanovi opće tajništvo koje bi istraživalo uzroke siromaštva i koordiniralo uzajamnu pomoć narodima u razvoju.⁷⁷

Iz relacija doznajemo da je u doradi teksta jedva što ispravljeno, promijenjeni su samo redosljed i forma, a bit je ostala ista.⁷⁸ U ispravljenom tekstu nakon kratkog uvoda o naravi mira stavljen je odsjek o izbjegavanju rata ispred odsjeka o izgradnji svjetske zajednice. Takav se redosljed očima činio logičnijim, a kao spojnica između ta dva dijela umetnut je cijeli broj o uzrocima međunarodnih nesporazuma.⁷⁹

Prvo glasovanje o tom tekstu imalo je slijedeći ishod: placet (prihvaća) 2122; non placet (ne prihvaća) 43; nevaljani glasovi 5 (1).

2. Proglašeni tekst

Posljednji odsjek Pastoralne konstitucije »Gaudium et spes« (GS) obrađuje međunarodni život kroz tri vida: (1) Izgradnja zajednice naroda

⁷⁴ Usp. Msgr F. Simons, u G. Caprile, *nav. dj.*, str. 173. — Usp. DC 62, 1965, 2076.

⁷⁵ Usp. Msgr M. Gaviola, u G. Caprile, *nav. dj.*, str. 178. — Usp. DC 62, 1965, 2082.

⁷⁶ Usp. Msgr J. Marling, u G. Caprile, *nav. dj.*, str. 176. Slijedeći suprotno mišljenje Potkomisija je samo upozorila na težinu pitanja, a daljnje je istraživanje preputala posebnoj Komisiji. — Usp. SOCVS, *Shema De Ecclesia in mundo huius temporis*, Textus recognitus et relationes. Pars secunda Typis Polyglottis Vaticanis 1965, str. 86: »Opis pitanja sveden je samo na jednostavnu konstataciju, da tekst ne bi ostavio dojam da Koncil ima namjeru dati tumačenje odnosno tehnička rješenja u tom tako zamršenom pitanju«.

⁷⁷ Usp. Msgr E. Swanstrom, G. Thangalathil, P. G. Mahon, B. Echeverria Ruiz, Kard. Cann, W. Wheeler, i dr., u G. Caprile, *nav. dj.* str. 156—157, 161—162, 175.

⁷⁸ SOCVS, *Shema De Ecclesia in mundo huius temporis*, Textus recognitus et relationes, Pars Secunda, Typis Polyglottis Vaticanis 1965, str. 76.

⁷⁹ Neki su oci tražili da se u broju o porastu pučanstva nešto jasnije iznese o zadaći javne vlasti. Laici promatrači na Koncilu zahtijevali su da se nešto izričito kaže o izbjeglicama i brizi za njih, zatim da se Katolička sveučilišta pridruže s ostalima u istraživanju i proučavanju demografskog pitanja kako bi se mogla donijeti prikladna rješenja. Te je prijedloge Potkomisija usvojila.

kao sredstva da se učvrsti svjetski mir; (2) Međunarodna suradnja na ekonomskom području i porast pučanstva; (3) Uloga i zadaća Crkve i kršćana u životu zajednice narodā.⁸⁰ Ovdje je riječ samo o prvom vidu (GS, 83—84).

U uvodnom broju samo se taksativno nabrajaju uzroci nesloga u međunarodnom životu, a to je, prema mišljenju nekih, očit propust petog poglavlja.⁸¹ Tim nabrojanjem Koncil nije htio dati zatvoreni krug uzroka niti onemogućiti daljnje istraživanje, nego je, naprotiv, htio upozoriti da uzroke napetosti treba i dalje istraživati i dakako pronaći prikladna rješenja. Prvi uzrok su nepravde kako materijalnog reda, kao što su ekonomske nejednakosti i prekasna pomoć, tako i moralnog reda, npr. pohlepa za vlašću, prezir prema osobama, zavist, nepovjerenja, oholosti i sl. U tekstu oci nisu namjeravali dati potanju analizu razvoja socijalnog područja niti proglasiti novu kršćansku filozofiju što ju je papa Pavao V. iznio prigodom posjeta Ujedinjenim narodima,⁸² nego odmah prijeći na točne uvjete izgradnje svjetske zajednice, kao što su uređenje međunarodnih institucija i međunarodna suradnja na gospodarskom planu. Tu su navedeni samo bitni elementi svjetskog poretka: »Da bi se u ovo vrijeme, kad se razvijaju uske međuovisnosti među svim građanima i svim narodima zemlje, / prikladno tražilo i uspješnije ostvarilo sveopće dobro / nužno je već sada da se zajednica narodā organizira prema poretku koji odgovara njezinim sadašnjim zadacima, / vodeći posebnu brigu o onim brojnim krajevima koji još danas trpe nepodnošljivu oskudicu« (GS, 84, 1).

Navedeni tekst je skrojen prema skolastičkoj shemi, naime najprije se iznosi smisao zajednice naroda (*causa efficiens*), tj. razvijanje »uskih međuovisnosti«, zatim njezina svrha (*causa finalis*), tj. opće dobro, potom se ističe formalni uzrok (*causa formalis*), tj. uspostava svjetskog poretka, i na kraju materijalni uzrok (*causa materialis*), tj. pružanje pomoći brojnim krajevima »koji još danas trpe nepodnošljivu oskudicu«.⁸³

I Koncil poput Ivana XIII. ističe fenomen »socijalizacije«, koji se počeo razvijati od polovice prošlog stoljeća, otkako su mnogi problemi počeli biti »svjetskih dimenzija«. Svi mi od svih i od svakoga u svakom pogledu ovisimo, i kad je u pitanju rat i kad je u pitanju mir; dakako, ne isključuju se ni gospodarska pitanja; tako, glad nije problem samo jednoga naroda ili kraja nego je širih razmjera. Ta veza i razmjena među ljudima, solidarnost zvana, raste sve do jednoobraznosti običaja, mode i standarda. Isti se proces primjećuje i na području ideja i ideologija, tako da je samo onoj ideologiji zajamčen uspjeh koja uspije prijeći granice kontinenta i blokova.

⁸⁰ Usp. R. Sigmond, *La promozione della pace e la comunità dei popoli*, u *La Chiesa nel mondo contemporaneo*, izd. ELLE DI CI, Torino-Leuman 31968, str. 1096—1098.

⁸¹ Usp. Gaudium et spes, *L'Église dans le monde de ce temps*. Presentation par NN. SS. A. Angel, et. al., izd. Fleurs, Paris 1967, str. 390.

⁸² *Govor Pape Pavla VI. Ujedinjenim Narodima*, nav. mj.

⁸³ R. Sugranyes De Franch, *La pace e la comunità internazionale*, u *La Chiesa nel mondo di oggi*. Studi e commenti intorno alla Costituzione pastorale »Gaudium et spes«. Opera collettiva diretta da G. Barauna, OFM, Vallecchi ed., Firenze 1966, str. 515—516.

Svrha tog procesa je uzajamna ovisnost i solidarnost među ljudima, kako bi se postiglo »opće dobro svega čovječanstva« (PinT, 138). U tradiciionalnoj filozofiji i društvenoj nauci Crkve pod pojmom »opće dobro« podrazumijevalo se »skup svih onih uvjeta društvenog života koji čovjeku omogućuju punije i nesmetanije usavršavanje njegove osobnosti« (PinT, 58), unutar neke države, a u suvremenom rječniku opće dobro prelazi granice i obuhvaća sve narode.

Koncil od zajednice naroda zahtijeva »poredak koji odgovara njezinim sadašnjim zadacima«. Te riječi zaslužuju pažnju. Tu se ne traži bilo kakva izgradnja nekog zamišljenog reda nego onog reda koji je već uspostavljen i koji je prikladan da se dalje usavršava.⁸⁴ U ime tog reda valja uspostaviti viši autoritet, a budući da svi ljudi ontološki sačinjavaju jednu obitelj, taj autoritet mora voditi brigu o svima, ponajviše o onima »koji trpe nepodnošljivu oskudicu«. Nepravde o kojima se govorilo u prethodnom broju mogu se otkloniti samo zajedničkom brigom, a brojne se potrebe pokazuju u društvenom životu, kao što su prehrana, zdravstvo, odgoj, posao, o čemu svjetske institucije moraju voditi računa. U tekstu se pojedinačno navode skupine koje trpe naročite nevolje, kao što su izbjeglice i iseljenici, kojima opća ljudska zajednica mora posvetiti posebnu brigu: »Već postojeće međunarodne institucije, opće i regionalne, sigurno su vrlo zaslužne za čovječanstvo. One predstavljaju neke prve pokušaje da se postave međunarodni temelji čitavoj ljudskoj zajednici da bi se riješila vrlo ozbiljna pitanja našeg vremena, to jest da se svuda po svijetu poradi oko napretka i da se predusretnu ratovi u bilo kojem obliku. Na svim se tim poljima Crkva raduje duhu istinskog bratstva koje cvate između kršćana i nekršćana i koji se upinje da se intenziviraju pokušaji oko prevladavanja neopisive bijede« (GS, 84, 3).

Kao što primjećujemo, riječ je o dvije vrste međunarodnih institucija, općim i regionalnim, iako se nijedna izričito ne spominje, čak ni Organizacija Ujedinjenih Naroda, što je pomalo čudno, kad se sjetimo kako su postupali pojedini pape. U društvenom fenomenu socijalizacije koji vodi prema stvaranju jedinstvene zajednice naroda osnivaju se i regionalna udruženja država i sklapaju savezi država istoga kontinenta, istog političkog opredjeljenja i ideološke odnosno vjerske ideje, što prema nekima može biti od velike koristi za svjetsku zajednicu naroda.⁸⁵ Konstitucija ne govori izričito, da li te saveze treba sklapati u sklopu opće zajednice ili su oni sredstva svjetske zajednice. Istina, ti savezi mogu biti uzrok regionalizmu i separatizmu i napetosti između oprečnih ideologija, no pravilno shvaćeni i pošteno organizirani mogu biti od koristi onoj pokrajini čije potrebe samo oni znaju.

Iako Koncil ne spominje izričito Ujedinjene Narode, ipak im on priznaje zasluge, jer su već sami po sebi pozitivni pokušaj da se postave temelji zajednice narodā kako bi se riješila vrlo teška pitanja našeg vremena, kao što su razvoj i predusretanje rata svake vrste. Tu je okvirno izne-

⁸⁴ R. Sugranyes De Franch, *nav. čl.*, str. 518. — Usp. P. Pio XII, *Božićna Radioporuka*, dne 24. prosinca 1941, u *AAS* 34, 1942, 13 sl.; Isti, *Božićna Radioporuka*, dne 24. prosinca 1951, u *AAS* 44, 1952, 12 sl.

⁸⁵ Usp. B. Russell, *E domani...?*, Milano 1962, str. 104 sl.

sena zadaća tih institucija, najprije pozitivna, tj. napredak i razvoj, a onda negativna, predusretanje rata, prema starom pravilu: bolje je spriječiti nego liječiti. Time je Koncil prihvatio i potvrdio nauku Ivana XXIII. o ulozi svjetske organizacije.⁸⁶ Doduše, nije lako reći kad će svjetska organizacija dobiti savršenu formu, isto tako teško je reći kako bi ta forma trebala izgledati, no za sada preostaje da i kršćani i nekršćani složno porade da se započeti proces nastavi i dovrši.⁸⁷

Pastoralna konstitucija govori o svjetskim institucijama i u drugim brojevima, kao npr. u onima u kojima se izričito ili uključivo govori o potrebi ili posebnim zadacima međunarodnih institucija, u poglavlju gdje se zahtijeva da države posebna vojna prava priznaju svjetskom autoritetu s nadležnom vlasti »koja će raspolagati prikladnim snagama« (GS, 79, 4 i 82, 1); tamo gdje se preporučuju međunarodne konvencije »koje bi vojničke akcije i njihove posljedice učinile što manje nečovječnim« (GS, 79, 3); i u završnim brojevima u kojima je riječ o vjerskim i svjetovnim međunarodnim organizacijama i skupovima (GS, 82, 86, 5, 6, 90).⁸⁸

B. Pavao VI. (1963—1978)

Pavao VI. sažeo je svoju nauku o svjeskoj organizaciji u govoru održanom prigodom posjete Ujedinjenim Narodima, dne 4. listopada 1965. godine.⁸⁹ Sam papa je priznao da je njegov posjet potvrda i podrška toj Organizaciji od strane Crkve: »Naša poruka hoće da bude ponajprije svečana moralna potvrda i odobrenje ove odlične Ustanove. Ta se poruka zasniva na našem povijesnom iskustvu. U svojstvu »stručnjaka za čovječanstvo« glasamo za ovu organizaciju u ime naših posljednjih pretходnika, u ime svega katoličkog episkopata i u svoje ime, sve u uvjerenju da ova organizacija predstavlja nužni put suvremene civilizacije i svjetskog mira.«⁹⁰ On je naziva »zgradom sloge i mira« koja se ne smije nikada srušiti, a osnovno joj je svojstvo »jedinstvo i općenitost« na svjetskom planu kao što je Crkve na duhovnom; temeljni oblik njezina djelovanja je »jednakost i pluralizam«; svrha joj je dvostruka, pozitivna i negativna, tj. »odgoj čovječanstva za mir i zajednička pomoć članovima« i djelo »protiv rata za mir«.⁹¹ Budućnost pripada Ujedinjenim Narodima: »Zgrada koju ste podigli ne smije se nikada više srušiti; ona se mora usavršavati i prilagođivati budućim zahtjevima svjetske povijesti. Vi predstavljate međaš u razvitku čovječanstva. Uzmak je nemoguć; treba ići naprijed.«⁹²

I u drugim je zgodama papa Pavao VI. izrazio svoje povjerenje i podršku prema Organizaciji Ujedinjenih Naroda, kao npr. kad je slavila 25. ob-

⁸⁶ Usp. E. Chiavacci, *La Gaudium et spes*, ed Studium, Roma 1967, str. 467.

⁸⁷ Usp. D. Dubarle, *La guerra e la pace*, u *La Chiesa nel mondo contemporaneo*. Commento alla Costituzione »Gaudium et spes«, ed. Queriniana, Brescia 1967, str. 322.

⁸⁸ Usp. *Gaudium et spes*, *L'Église dans le monde de ce temps*. Presentation par NN. SS. A. Ancel i dr., str. 391.

⁸⁹ *Govor Pape Pavla VI. Ujedinjenim Narodima*, nav. mj.

⁹⁰ *Onđje*.

⁹¹ *Onđje*.

⁹² *Onđje*.

ljetnicu svoga postojanja. Tom zgodom je uputio čestitku generalnom sekretaru U Thantu u kojoj je postavio pitanje, »gdje vlade i narodi mogu bolje naći most da se susretnu, stol da se okupe, zaštitu da izbere svoje pravo i mir?«⁹³ Papa je radosno pozdravio delegate Drugog svjetskog kongresa Upravnog savjeta programa OUN za razvoj i zaželio da se program doista ostvari. Osjetio je da se u njemu ostvaruje njegov apel da se pomogne narodima u razvoju. Crkva, rekao je on tom zgodom, kao religiozna zajednica ne temelji se na ekonomskim planovima i ne ide za vlastitim interesom, no podržava i potpomaže napredak i blagostanje čovječanstva. Ona ne može pružiti neku materijalnu pomoć, ali se s ljudima misli, ideologije i filozofije moraju uključiti i ljudi vjere te pružiti doprinos u izgradnji mira, jer je »razvoj novo ime mira«. Ujedinjeni narodi rade na miru koji ne počiva na oduzetoj slobodi, nametnutom poretku i ravnoteži terora nego na miru pravednih odnosa i koristi za sve.⁹⁴ Slično je govorio i delegatima Svjetske konferencije za agrarnu reformu.⁹⁵ U porukama upućenim izvanrednim zasjedanjima Svjetske organizacije za razoružanje istakao je da je jedan od osnovnih preduvjeta sveopćeg razoružanja jačanje same Organizacije i njezine uloge u međunarodnom životu.⁹⁶

U telegramu žalovanja prigodom papine smrti generalni sekretar OUN Kurt Waldheim spomenuo je tijesne veze Svete Stolice s Ujedinjenim Narodima koje su započele od papina posjeta toj Organizaciji ali i česta ohrabrenja što joj ih je papa prigodice upućivao. To je ponovio i predsjednik UNESCO-a A. M. M'Bow, naglasivši kako je petnaestogodišnji pontifikat Pavla VI. bio plodna i intenzivna suradnja između Vatikana i UNESCO-a.⁹⁷

CREATING A WORDLY COMMUNITY — NECESSARY WAY OF PEACE

Summary

The author gives an overview of the Church's persistence in theory and practice in creating a wordly community and peace in the world, in the time of Leon XIII to John Paul II; it shows the contribution of each pope and particularly the Second Vatican Council.

⁹³ Poruka U Thantu prigodom 25. obljetnice OUN, dne 4. listopada 1970, u AAS, 62, 1970, 683.

⁹⁴ Nagovor delegatima Drugog svjetskog kongresa Upravnog savjeta Programa Ujedinjenih naroda za razvoj, dne 25. lipnja 1966, u AAS 58, 1966, 587 sl.

⁹⁵ Nagovor delegatima Svjetske konferencije za agrarnu reformu, u AAS 58, 1966, 591—593.

⁹⁶ *Le Saint-Siège et le désarmement général*, u DC 58, 1976, 604—606; *Message à la Conférence de l'ONU sur le désarmement*, u DC 60, 1987, 601—606.

⁹⁷ *Usp. La mort de Paul VI. Messages du monde entier (ONU, UNESCO)*, u DC 60, 1978, 759.